

Η ΜΑΡΕΙΣΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ANTONIO GRAMSCI ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ ΤΟΝ ΑΓΟΥΣΤΟ ΤΟΥ 1991

Costanzo Preve

Εισαγωγή

Οποιοσδήποτε επιχειρεί να επανατοποθετήσει κριτικά, με τρόπο πρωτότυπο ζητήματα βγαλμένα από τα έργα του Antonio Gramsci τόσο από τα γραπτά "εν θερμώ", της καυτής καθημερινής στράτευσης μέχρι το 1926, όσο και από τα γραπτά των καταναγκαστικών καταστάσεων μιας σκληρής φυλακής, πρέπει να ξέρει ότι στη βάση της ανάλυσης, τα πάντα έχουν στην ουσία λεχθεί και είναι ουσιαστικά αδύνατον να ανακαλύψει κάτι παραπάνω το οποίο μπορεί να έχει ξεφύγει από προηγούμενους σχολιαστές.

Η τεράστια κριτική φιλολογία πάνω στον Gramsci έχει δύο βασικές αιτίες. Η πρώτη ιδιαίτερα ιταλική και η δεύτερη διεθνής. Κατά πρώτο λόγο ο Gramsci έχει αναμφίβολα υποστεί στην Ιταλία μια θεοποίηση σαν "θεμελιωτής" του ιταλικού κομμουνισμού από το 1921 (μια πραγματική ιστοριογραφική ανακρίβεια που ανεχθήκαμε επί μακρόν) και σαν υποστηρικτής του "ιταλικού δρόμου για το σοσιαλισμό", μια στρατηγική επιλογή που ήταν στην πραγματικότητα επεξεργασμένη από τον Palmiro Togliatti από το 1943 με βάση τις γεωπολιτικές προϋποθέσεις που δημιουργήθηκαν μετά τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο. Ανεξάρτητα από το αν αυτή η επιλογή αξιολογήθηκε θετικά ή αρνητικά ο Antonio Gramsci δεν έχει σχέση μ' αυτό, και σ' αυτό το σημείο θα επανέλθουμε παρακάτω. Ξεκινώντας από το 1945 στην Ιταλία οποιοσδήποτε θέλησε να νομιμοποιήσει τις δικές του πολιτικοφιλοσοφικές απόψεις με "θεωρητικό τρόπο", έτσι που να είναι απ' όλους αποδεκτές, αρκούσε να βρει στον Gramsci τη σωστή φρασεύλα που μπορούσε να εξυπηρετήσει αυτή την προσπάθεια. Αυτή η απαράδεκτη χρήση του Gramsci ήταν η ίδια που έγινε και στην περίπτωση των τσιτάτων του Marx και του Λένιν από τους Μπρέζνιεφ, Σουσλόφ και του Γκορμπατσώφ στην αρχή.

Είναι ένα τυπικό ιστορικό φαινόμενο της μεσαιωνικής φάσης του κομμουνιστικού κινήματος, όπου αρκεί η αναφορά στις θεωρητικές αυθεντίες της υψηλότερης ιεραρχίας, παρά η οποιαδήποτε προσωπική άποψη. Πρόκειται για τη συμβολική αντανάκλαση της αναγνωρισμένης αυθεντίας από τον επαγγελματικό πολιτικό ιστό του κομμουνισμού του κόμματος. Επιμένουμε στο γεγονός του μεσαιωνισμού αυτής της

σκανδαλώδους κατάστασης. Στο μεσαίωνα πράγματι η αναφορά στα αποφθέγματα του ευαγγελίου, του Αυγουστίνου, του Boezio ή του Αριστοτέλη, με σκοπό να κλείσουν το στόμα των διαφωνούντων ή των αιρετικών, ήταν επίσης κυρίαρχος τρόπος πειθούς. Η "αιρετική" χρήση της εξουσίας δεχόταν στην ουσία την ιερότητα της πίστης στα τσιτάτα και απέρριπτε τη σωστή ερμηνεία του γραπτού, που ήταν ενάντια στην ορθοδοξία. Το ίδιο ακριβώς γίνεται με τον Gramsci στην Ιταλία από τις κριτικές ομάδες ξεκινώντας από τα χρόνια του '50. Μια θλιβερή ιστορία που ίσως η κατάρρευση του κομμουνισμού το '91 βάζει επιτέλους στα αρχεία..

Βέβαια ο Gramsci καθόλου δεν επεδίωκε να κατασκευάσει ένα "σύστημα", αν και de facto οι σχέσεις και οι αναζητήσεις του κατέληγαν στο να συνιστούν κάτι περισσότερο από μια σειρά ευφυών και οξυδερκών παρατηρήσεων. Υπήρχε επίσης στον Gramsci κάτι περισσότερο από αυτό που έβρισκε κανείς στους κλασικούς φιλόσοφους του λεγόμενου δυτικού μαρξισμού", το νεαρό Lukacs και τον Karl Korsch. Ενώ δηλαδή σ' αυτούς υπήρχε μια ευφυής επαναδιατύπωση του φιλοσοφικού κώδικα του κομμουνισμού, εναλλακτική σ' αυτή, που προσέφερε ο λεγόμενος "διαλεκτικός υλισμός" (και η οποία ήταν βασισμένη σε μια εσχατολογία γενικής θετικιστικής κοσμολογίας) - αναπόφευκτα "θηρησκευτικής" έστω και με την παράδοξα "άθρη" μορφή που ωστόσο στο βάθος δεν περιείχε τίποτα περισσότερο από αυτό ακριβώς.

Στον Gramsci υπήρχε κάτι περισσότερο διότι τον ανανεωμένο φιλοσοφικό κώδικα (που ήταν εμφανές στην παράλληλη κριτική του στον Μπουχάριν και τον Croce) συνόδευαν ένα πλούσιο σύνολο πολιτικών και κοινωνικών επισημάνσεων, κατευθύνσεων ασύμβατων με την αναγωγή του κομμουνισμού σε μια διαδικασία διαχείρισης από ένα κόμμα - κράτος.

Εαν στην Ιταλία η χρήση του Gramsci ήταν στο σύνολό της σκανδαλώδης, η εξάπλωση διεθνώς του τρόπου σκέψης του ήταν μια έννοια εντελώς διαστρεβλωμένη. "Τα τετράδια από τη φυλακή" φάνηκαν αμέσως - και ήταν πραγματικά - τα στοιχεία ενός θεωρητικού συστήματος, ανοιχτού και αντιδογματικού, εναλλακτικού στον κωδικοποιημένο μαρξισμό - λενινισμό του Στάλιν, ξεκινώντας από τα χρόνια του '30 και η κωδικοποίηση αυτή δεν άλλαξε (οι κώδικες) ούτε από τον Χρουστσόφ, ούτε από τον Μπρέζνιεφ.

Το επαναλαμβάνουμε: η διεθνής χρήση του Gramsci ήταν ένα από τα θεωρητικά φαινόμενα της ιστορίας του μαρξισμού που είχε σαν αρχή τα χρόνια του '50. Ήταν κάτι που αντιστεκόταν παραδόξως στη μεσαιωνοποίηση της φυσιογνωμίας του, στην ιταλική πραγματικότητα. Αυτές οι γραμμές γράφονται στην Ιταλία και σε ιταλική γλώσσα σε μια θεωρητική επαναθεμελίωση του μαρξισμού και του ιταλικού κομμουνισμού, μετά την κατάρρευση τον Αύγουστο του '91. Είναι αναγκαίο να απο-

φύγουμε την επανάληψη της αδεξιότητας να καλύπτουμε μ' ένα τσιτάτο του Γκράμσι, οποιαδήποτε σκέψη είμαστε διατεθειμένοι να κάνουμε. Η οποιαδήποτε ανοησία ή ευφυής σκέψη θα πρέπει να είναι ανεξάρτητη από την τσιτατολογία. Η αναφορά στο κύρος, αυθεντία, ενός τσιτάτου, είναι πάντα η συμβολική αντανάκλαση της αποδοχής μιας εξουσίας βέβηλης από εκπροσώπους ιεραρχημένους και χαρισματικούς του επαγγελματικού πολιτικού ιστού, η οποία προτίθεται και επιχειρεί να έχει πάντα τον καθοριστικό λόγο για τη στρατηγική και τακτική του κομμουνισμού.

Αφού κάναμε αυτή τη μεθοδολογική εισαγωγή στην οποία θα αποδώσουμε μια συγκεκριμένη σημασία, θα αναπτύξουμε τρεις απόψεις, για τη θεωρητική επικαιρότητα του Gramsci στην οποία ειλικρινά πιστεύουμε.

1. Η ιδέα της απόσχισης και της επανίδρυσης στη σκέψη του Gramsci

Η έννοια του σχίσματος είναι κεντρική στη σκέψη του Gramsci αν και περιέργως οι μελετητές του την ξεετάζουν με δισταγμό. Στην κοινή πολιτική γλώσσα ο όρος "διασπαστής" έχει μια αξία αρνητικότητα και παραπέμπει σε άλλες έννοιες αρνητικές, όπως εκείνη της "απομόνωσης", "καθαρότητας", "μειοψηφίας", "σεχταρισμού", "έξτρεμισμού". Πέρα απ' αυτό το λεκτικό προπέτασμα καπνού που σκώνεται για να ξορκιστεί το πρόβλημα, δεν μπορούμε να καταλάβουμε τίποτα για τον Gramsci χωρίς να βάλουμε στο κέντρο το δικό του σχίσμα από το σοσιαλιστικό ιταλικό κόμμα, και από εκείνο που υπήρξε από το 1892 έως το 1921. Δεν αποχωρεί στην πραγματικότητα για τακτικές αποκλίσεις πεποιθήσεων και ούτε εξαιτίας οργανωτικών και φιλοσοφικών συγκρούσεων ακόμα και σημαντικών. Αποχωρεί μόνον όταν συντηρείται μια σφαιρική λογική, στρατηγική και όχι μόνο τακτική, που επικρατεί και είναι βαθιά ασυμβίβαστη με όλα εκείνα που ο Gramsci θέλει να επιβεβαιώσει και να υποστηρίξει. Το σοσιαλιστικό κόμμα για τον Gramsci δεν ήταν μόνο ένα "τσίρκο Μπάρονουμ" σε συνεχή δραστηριότητα, μα αντιπροσώπευε την καρδιά της ιταλικής μεταρρύθμισης. Από καιρό πιστεύουμε αληθινά ότι ο Gramsci ήταν εκ των προτέρων, ο πιο ιδιοφυής κριτικός του λεγόμενου "ιταλικού δρόμου", με την έννοια ότι περιέγραψε προφητικά τα χαρακτηριστικά της δομής της μεταρρύθμισης των διανοουμένων και το συστηματικό διαζύγιο ανάμεσα στην ιδεολογία και την τακτική, ανάμεσα στο λόγο και την πράξη, που η ελλιπής "μεταρρύθμιση" του 1500 προσκόλλησε στην ιστορία της Ιταλίας. Δεν ικανοποίησε ποτέ την άποψη που θέλει τον Gramsci να είναι ο θεμελιωτής του "ιταλικού δρόμου για το σοσιαλισμό", αλλά ο οποίος αντίθετα υπήρξε δημιουργήμα του Togliatti. Αυτό είναι προφανές και, θα επανέλθουμε σε λίγο.

Ο Gramsci όχι μόνο δεν ήταν ο θεωρητικός εμπνευστής της πρακτικής του κομμουνιστικού κόμματος Ιταλίας από το 1944 έως το 1989, μα ήταν κυρίως αυτός που προέβλεπε με πνεύμα κριτικό. Αν κάποιος ήθελε να δει (μα δεν υπάρχει χειρότερος

κοινός από όποιον δε θέλει ν' ακούσει, και χειρότερος τυφλός απ' όποιον δε θέλει να δει), θα έβλεπε ότι τα "τετράδια στη φυλακή" είναι στην ουσία όλα φτιαγμένα πάνω στην ιδέα - δύναμη της μεταρρύθμισης, και του διαζυγίου ανάμεσα σε λόγια και πράξεις σαν στοιχείο θεμελιώδες της σύγχρονης ιταλικής ιστορίας, τουλάχιστον ξεκινώντας από το 1500. Από τότε η έλλειψη της "ελεύθερης εξέτασης" και η παρουσία της ιδεολογικής εξουσίας "καθολικού τύπου" επηρεάζουν κατά τρόπο καθοριστικό τη δημιουργία πολιτικής και ηθικής συνείδησης των μαζών στην Ιταλία. Ο Gramsci έχει λοιπόν καταλάβει το σχίσμα στο PSI (σοσιαλιστικό κόμμα) όχι βέβαια σαν γεγονός οφειλόμενο σε αίτια τακτικής, μα σα γεγονός πρακτικό - θεωρητικό, απόλυτα θεμελιώδες. Κατόνησε την ανάγκη διαχωρισμού από ένα πολιτικό σχήμα βασισμένο δομικά στο διαζύγιο λόγων και πράξης και σ' εκείνο που αργότερα στη μαρξιστική ορολογία θα οριστεί ως "ψευδής οργανωμένη συνείδηση".

Εδώ είναι το μυστικό για να καταλάβουμε γιατί στην πράξη η ιδεολογική πολεμική ενάντια στους λεγόμενους "μαξιμαλιστές" είναι στον Gramsci μεγαλύτερη απ' ό τι ενάντια στους λεγόμενους "αναθεωρητές". Οι αναθεωρητές είναι πλέον οργανωτικά και ιδεολογικά απόλυτα απορροφημένοι στο εσωτερικό της καπιταλιστικής κοινωνίας, αλλά όμως αυτό που πράττουν έχει να κάνει κάπως με εκείνο που λένε. Οι μαξιμαλιστές αντίθετα είναι το μεγαλύτερο πνευματικό και ιδεολογικό σκάνδαλο. Είναι οι χειρότεροι "αντιπαιδαγωγοί" των λαϊκών μαζών γιατί μεταδίδουν καθημερινά το πιο διαβρωτικό μήνυμα που μπορούν να δώσουν, δηλαδή το διαζύγιο ανάμεσα στον ωραιοποιημένο "κομμουνιστικό" λόγο, τον συχνά διαβρωτικό και εξτρεμιστικό, και σε γεγονότα που συστηματικά είναι συμβιβαστικά και συναινετικά.

Σ' αυτό το σημείο ο γράφων είναι ολοκληρωτικά "γκραμισιανός" και είναι βαθιά πεισμένος. Δεν έχουμε αμφιβολία για τη μεγαλύτερη σοβαρότητα, όχι μόνον την πολιτική αλλά και τη θεωρητική των σοσιαλδημοκρατών του PDS (Δημοκρατικού Σοσιαλιστικού Κόμματος) τύπου Napolitano, σε σχέση με τους λεγόμενους "κομμουνιστές" τύπου Ingrao. Μετά την κατάρρευση του Αυγούστου του 1991, θεωρούμε πλέον άχρηστο να συνεχίσουμε μέσα από λειτουργίες "διπλωματικής" ορολογίας που τείνουν να ευμενίσουν και να καλοπιιάσουν.

Οι "μαξιμαλιστές" είναι ένας παράγοντας αντιπαιδαγωγικός, συνεχής και καθημερινός, γιατί είναι ένα πραγματικό εμπόδιο, ακόμη και "επιστημολογικό", στην επιστημονική ανάλυση της ιστορικής και κοινωνικής πραγματικότητας, εκεί όπου οι "ρεφορμιστές" είναι αντίθετα ένας υλικός παράγοντας, ολοκληρωτικά νόμιμος, του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Το πνεύμα του γκραμισιανού σχίσματος σπάει λοιπόν με την τοπολογική και χωροστατική θεώρηση, σύμφωνα με την οποία οι κομμουνιστές θα ήταν η άκρη ενός "τμήματος" που θα βρίσκεται λίγο πιο κοντά στους μαξιμαλιστές πιο μακριά από τους ρεφορμιστές, και ακόμα πιο μακριά από τη "φωτισμένη" αστική τάξη. Απέναντι σ' αυτήν την τοπολογική άποψη συγκροτείται μια άλ-

λη, απολύτως αντίθετη, βασισμένη στην πλήρη αυτονομία της κομμουνιστικής θεώρησης του κόσμου.

Σημειώστε καλά ότι αυτός ο τρόπος κατανόησης των πραγμάτων δεν έχει τίποτα να κάνει με τις δύο παράλληλες "εξτρεμιστικές" ιδέες. Σύμφωνα με αυτές τις "ακραίες" ιδέες, όποιος δεν είναι κομμουνιστής είναι μέρος μιας "μοναδικής αντιδραστικής μάζας" και ακόμα χειρότερα η αριστερή σοσιαλδημοκρατία θα είναι αναμφίβολα ο χειρότερος αντίπαλος (θεωρία του σοσιαλφασισμού, κ.λπ.). Αυτές οι εξτρεμιστικές ιδέες είναι ολοκληρωτικά ξένες στον Gramsci, που το πλήρωσε με την απομόνωση και τον εξοστρακισμό, ενώ ήταν στη φυλακή, από τη μεριά ακόμη και του δικού του κόμματος που μετά τον θεοποίησε προπαγανδιστικά για λόγους "εξωτερικούς". Ο Gramsci είναι βαθιά ξένος στη θεωρία του σοσιαλφασισμού, γιατί είναι ξένος σε όλες τις θεωρίες σύμφωνα με τις οποίες η καταστροφική κρίση του καπιταλισμού θα έκανε να δημιουργηθεί αυτομάτως στις μάζες μια συνείδηση αντικαπιταλιστική, σε βάση "οικονομιστική". Είναι ξένος στην αντίληψη ότι η σοσιαλδημοκρατική, αστική "αριστερά", γινόταν ο κύριος εχθρός γιατί συνέχιζε να συντηρεί ψευδαισθήσεις κεινσιανού και διοικητικού τύπου. Ακόμα μια φορά, κατά τρόπο παράδοξο κατά τους ανίατα επιφανειακούς, ο Gramsci είναι ενάντια στη θεωρία του σοσιαλφασισμού, για τον ίδιο ακριβώς λόγο για τον οποίο είναι αντίθετος στους "μαξιμαλιστές": το καταφύγιο του λόγου της αριστεράς, η ανεύθυνη χρήση μιας αβλαβούς αντικαπιταλιστικής γλώσσας, γραφικά συνοδευόμενης από μια συγκεκριμένη πρακτική συμβιβασμού με τον ίδιο τον καπιταλισμό.

Η οργανωτική (απόσχιση) είναι λοιπόν η πρώτη συγκεκριμένη πράξη διαφοροποίησης από τους ρεφορμιστές, ενώ το θεωρητικό και ιδεολογικό σχίσμα είναι η πρώτη πράξη αποστασιοποίησης από τους μαξιμαλιστές. Τα δύο σχίσματα είναι δυσδιάκριτα. Στην πραγματικότητα πρόκειται για το ίδιο πράγμα. Αυτό θέτει σε μας το πρόβλημα της κομμουνιστικής επανίδρυσης στον Gramsci, μια αντίληψη που είναι σήμερα στην επικαιρότητα. Ήδη στο Λένιν ήταν η ιδέα - δύναμη της ενότητας ανάμεσα στην οργανωτική κομμουνιστική μορφή και στη θεωρητική μαρξιστική μορφή. Λετομερέστερα, κάθε νέα οργανωτική μορφή του αντικαπιταλιστικού αγώνα νομιμοποιείται σε πρώτο πλάνο από μια καινούργια θεωρητική μορφή του μαρξισμού, σαν ορίζοντας προοπτικά αζεπέραστος του σύγχρονου αντικαπιταλισμού. Είναι γι αυτό που μοιάζει σήμερα απωθητική, ενοχλητική και γελοία η ιδέα σύμφωνα με την οποία οι κομμουνιστές πρώτα οργανώνονται ενώνοντας τις πολιτικές επαγγελματικές δυνάμεις και τους πρόθυμους αγωνιστές και μετά με την πάροδο του καιρού, και με μεγαλύτερη ευκολία θα σκεφτούν επίσης και για την θεωρητική ανανέωση του μαρξισμού στο ύψος των προβλημάτων τους. Αυτή η ανανέωση δε θα έρθει ποτέ γιατί, ο πολιτικός επαγγελματικός σταθεροποιημένος ιστός, εκλογικά νομιμοποιημένος και οργανωτικά δικαιωμένος, δεν έχει πλέον καμιά ανάγκη από μια

"θεωρητική ανάλυση", παρά μόνο για λόγους καθαρά εξωτερικής όψης και ιδεολογικής νομιμοποίησης.

Είναι εντυπωσιακό πως άνθρωποι ικανοί να καταλάβουν ότι ο καπιταλιστής εξάγει υπεραξία αντικειμενικά, και όχι γιατί είναι υποκειμενικά κακός, δεν καταλαβαίνουν ότι ο επαγγελματικός πολιτικός ιστός, είναι ιδεολογικά μηδενιστής αντικειμενικά, και όχι γιατί διαβάζει λίγο ή γιατί είναι πολύ απασχολημένος κάνοντας συγκεντρώσεις και οργανογράμματα. Ο Gramsci δεν ήταν βέβαια τόσο ανόητος. Σαν επανίδρυση εννοούσε αυτή τη στενή σύνδεση μιας νέας οργανωτικής μορφής, με μια ανανεωμένη θεωρητική μορφή. Κάθε σκεπτόμενος, αυθεντικός μαρξιστής, επεξεργάζεται τη δική του ανανεωτική προσωπική πρόταση για το μαρξισμό, σε μια ιδεολογική αντιπαράθεση με μια άλλη εναλλακτική πρόταση.

Συνηθίζεται γενικά στη διαδικασία του διαλόγου, να χρησιμοποιούμε τον όρο "άλλες" (εναλλακτικές προτάσεις), εμείς όμως εκ πεποιθήσεως χρησιμοποιούμε τον ενικό "άλλη" (εναλλακτική πρόταση), για να υποδηλώσουμε ότι είναι πάντα ένας προνομιακός αντίπαλος συνομιλητής. Για τον Antonio Gramsci αυτός ο αντίπαλος συνομιλητής είναι ένας μόνιμος συνομιλητής, ο Amadeo Bordiga. Μένουμε έκπληκτοι από το γεγονός ότι στην Ιταλία μπορούν να γίνουν κάποιοι ειδικοί του Gramsci και γραμμοσιλόγοι, χωρίς να έχουν διαβάσει Bordiga. Δαιμονολογική πολιτική και ακαδημαϊσμός έχουν δημιουργήσει αληθινά τέρατα παράλειψης και ακατανοησίας. Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει καμιά ανάγκη να συμεριστούμε τις αναλύσεις του Bordiga για να αναγνωρίσουμε ότι αυτός ήταν ένας από τους μεγαλύτερους Ιταλούς μαρξιστές του 20ου αιώνα, μικρότερος ίσως από τον Labriola, αλλά οπωσδήποτε ανώτερος σε όλο τον ιταλικό μαρξισμό μετά το 1945, συμπεριλαμβανομένων του Della Volpe, και του Colletti. Ο Bordiga τοποθετείται κατά τη γνώμη μας στην ίδια θεωρητική γραμμή του νατουραλιστικού διαλεκτικού υλισμού και του ντετερμινιστικού ιστορικού υλισμού που παρουσιάστηκε τόσο στον Στάλιν όσο και στον Τρότσκι. Αλλά είναι περισσότερο αυστηρός από τον Στάλιν, στο να εφαρμόζει έναν οικονομιστικό ντετερμινισμό, που βγαίνει από τις θετικές επιστήμες της φύσης και επεκτείνεται στους κοινωνικούς σχηματισμούς. Πιο αυστηρός δε από τον Τρότσκι, στην κατανόηση του αντικειμενικά καπιταλιστικού ρόλου της γραφειοκρατίας που προσπαθεί να σχηματίσει υποκειμενικά το σοσιαλισμό σε μια μόνο χώρα.

Η έννοια της κατάρρευσης του σοσιαλισμού του 20ου αιώνα θα επιτρέψει να ξαναγράψουμε ολοκληρωμένα την ιστορία του θεωρητικού μαρξισμού του 20ου αιώνα, δίνοντας σε κάθε έναν αυτό που ανήκει και όχι ότι οι επαγγελματίες πολιτικοί επιτηρητές της θεωρίας, επέτρεπαν να υπάρχει μέσω του φιλτραρίσματος

Ο Gramsci επανιδρύει λοιπόν το θεωρητικό μαρξισμό ερχόμενος σε σύγκρουση με τον Bordiga γιατί δε γνωρίζει επαρκώς τη θεωρία του Στάλιν και του Τρότσκι. Από το σοβιετικό μαρξισμό γνωρίζει καλά μόνο το εγχειρίδιο του Μπουχάριν.

Αλλά το εγχειρίδιο του Μπουχάριν δεν είναι παρά μια ανακόλουθη μορφή του μπορντίγκισμού. όχι με μια έννοια πολιτικής τακτικής (είναι γνωστό ότι ο Μπουχάριν πήρε πιο αργά τις λεγόμενες δεξιές θέσεις) αλλά με μία θεωρητική έννοια. Το εγχειρίδιο είναι βασισμένο πάνω σ' ένα μαρξισμό στον οποίο ο υλισμός είναι στην πραγματικότητα συνώνυμος του οικονομισμού, και στον οποίο η αυτοκίνηση των δομών καθορίζει άκαμπτα το εποικοδόμημα, ανάγοντας την ατομική και κοινωνική συνείδηση σ' ένα επιφανόμενο. Ο Μπορντίγκα έλεγε στην ουσία τα ίδια πράγματα, και είναι γι αυτό που σ' ένα νεαρό - που θα ήθελε αλήθεια να διεισδύσει στο φιλοσοφικό μαρξισμό του Gramsci - θα συνιστούσαμε απαραίτητως τη μελέτη τόσο του Μπουχάριν όσο και του Μπορντίγκα κατά μείζονα λόγο, ακόμη περισσότερο απ' αυτήν του Croce, του Gentile, ή του Sorel, που είναι κατά τη γνώμη μας χρήσιμη αλλά δευτερεύουσας σημασίας.

Ο Μπουχάριν δημοσίευσε το εγχειρίδιό το 1921 και είναι ενδιαφέρον ότι σε ένα διάλειμμα που κάνει στο Λονδίνο το 1931 σ' ένα διεθνές συνέδριο της ιστορίας της επιστήμης και της τεχνολογίας, επαναλαμβάνει ουσιαστικά τις ίδιες θέσεις. Ο Gramsci έχει λοιπόν όλο το δικαίωμα να σκεφτεί ότι ο σοβιετικός "διαλεκτικός υλισμός" είναι ακριβώς αυτό. Και κατά συνέπεια η δική του θεωρητική αναθεμελίωση συνίσταται ακριβώς στο να "συνοψίσει" τη σχέση μεταξύ οικονομίας και συνείδησης. Το σπάσιμο πολιτικό - οργανωτικό του 1921 πρέπει για τον Gramsci να συνοδεύεται στενά από μια θεωρητική ριζοσπαστική μαρξιστική επαναθεμελίωση. (Αυτή είναι η επαναθεμελίωση η μοναδική που έχει νόημα. Απ' όλα αυτά, ατυχέστατα, φαίνεται σήμερα ότι δεν έχουμε ακολουθήσει κανένα ίχνος).

2. Η επανάσταση στη Δύση, του Antonio Gramsci και ο ιταλικός δρόμος για το σοσιαλισμό του Palmiro Togliatti

Ο Gramsci πέθανε στα 1937 και κανείς δεν μπορεί να ξέρει αν θα επιβίωνε στις σταλινικές εκκαθαρίσεις στην ΕΣΣΔ. Ή πως θα συμπεριφέρονταν μετά το 1943 στην Ιταλία., εαν ζούσε. Πρόκειται για ένα ερώτημα ανούσιο, αφηρημένο για μια πνευματική άσκηση καθαρά σχολαστική. Έζησε ανάμεσα στο 1926 και 1937 σε συνθήκες αναγκαστικής απομόνωσης στη φυλακή. Τη σωματική ακινησία υποκαθιστούσε μια τιτάνια διανοητική κινητικότητα, στραμμένη στη σκέψη της κομμουνιστικής επανάστασης στη Δύση. Δεν μπορούσε να ξέρει ότι αυτή η τιτάνια προσπάθεια θα ενσωματωνόταν σε μια ιδεολογία νομιμοποίησης του πολιτικού σκοπού που ξεκίνησε το 1944 και που αργότερα λίγο - λίγο έγινε ο λεγόμενος "ιταλικός δρόμος για το σοσιαλισμό". Σ' αυτόν η βασική ιδέα της "ηγεμονίας" θα γινόταν εκ των πραγμάτων (πέρα από χιλιάδες διεργασίες και λογιότητες ερμηνείες που καταλήγουν σε ακαδημαϊκές συζητήσεις) συνώνυμο της εκλογικής πλειοψηφίας σε μια κοινοβουλευτική δημο-

κρατία.

Ο Norberto Bobbio δεν μπορούσε να προβλέψει τον μπομπιονισμό του, έτσι όπως και ο Gramsci δεν μπορούσε να προβλέψει ότι ένας ιδιοφυής καθολικός φιλόσοφος, ο Augusto Del. Noce, θα είχε δει στην άποψή του για το μαρξισμό, σαν φιλοσοφία της πράξης, τη μήτρα αλλά και τη δυναμική της αναπόφευκτης ενσωμάτωσης του κομμουνιστικού σκοπού στη φυσιολογική αστικό-καπιταλιστική λαικοποίηση. Εμείς λοιπόν σεβόμαστε τον Gramsci, τον άνθρωπο που πέθανε το 1937. Είναι απαραίτητο να εξηγήσουμε καλά και με καθαρότητα πως η γραμισιανή ιδέα της επανάστασης στη Δύση δεν έχει καμιά σχέση με τον ιταλικό δρόμο για το σοσιαλισμό, αφού οι δύο αντιλήψεις αποτελούν μέρος ανομοιογενών και μη συγκρίσιμων ενοτήτων, μεταξύ των οποίων δεν μπορεί να υπάρξει καμιά συνέχεια. Αφήνουμε στη θεωρητική σκέψη και τη λαϊκή δαιμονολογία τις αντιλήψεις που θέλουν να συγκρούονται μ' έναν καλό Gramsci και έναν κακό και υπολογιστή Togliatti.

Είναι αλήθεια ότι στον καιρό του ο "κομμουνιστής λαός" (που σήμερα πια εντυχώς σχεδόν δεν υπάρχει) κατέφευγε συχνά στην κατηγορία της "προδοσίας", αλλά πρόκειται περισσότερο για ένα είδος πνευματικής εξάρτησης με την οποία οι μάζες δεν μπορεί παρά να υποκινούν στον καπιταλισμό. Στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '60 η έννοια "φιλοσοφία της πράξης" αποδόθηκε στον Gramsci από ανθρώπους που δεν είχαν διαβάσει ούτε γραμμή από τα κείμενά του και ταύτιζαν την "πράξη" με τη συμμετοχή στις συνελεύσεις και τις πορείες ή τα φεστιβάλ της "Ονιτά". Με κόπο να πείσουμε ακόμα και στο ανίερο έγκλημα της βλασφημίας και του φτηνού λαικισμού είναι καλό να επαναλάβουμε ότι η πράξη ουσιαστικά δεν είναι αυτή. Η διάκριση μεταξύ Gramsci και Togliatti είναι αναγκαία για να δώσει στον Togliatti αυτό που ανήκει στον Togliatti. Για να καταλάβουμε πράγματι τον "ιταλικό δρόμο για το σοσιαλισμό" χρειάζονται τουλάχιστον δύο θεωρητικές αναδρομές στην κλασική φιλοσοφία, αυτή της "ετερογένεσης των σκοπών" που ανάγεται στον Vico και αυτή της αναγκαίας ψευδούς συνείδησης που ανάγεται στον Marx.

Δεν καταλαβαίνουμε τίποτα από την ιστορία των χρόνων 40-80 εάν καταργήσουμε τον κοινωνικό ρόλο εκατομμυρίων ανθρώπων που είχε το κόμμα των μαζών του Togliatti. Το να αντιταχθείς σ' αυτό είναι το ίδιο αδιανόητο με το πόσο θα έπρεπε να αντιταχθείς στη βοήθεια ή τον τουρισμό των μαζών. Από τη στιγμή που δεν υπάρχει τίποτα μη αντιστρεπτό στα ιστορικά φαινόμενα ούτε ακόμη και η κοινοβουλευτική δημοκρατία και η κίνηση της μάζας (που σήμερα μοιάζουν τέτοια, αλλά δεν είναι) ακόμα και ο τολιατισμός αποδείχθηκε αντιστρέψιμος αφού όμως παρήγαγε εν μέρει γεγονότα που δεν τα ήθελε αντιστρεπτά.

Το μαζικό κόμμα που ήθελε ο Togliatti είναι πράγματι ένα δομικό στοιχείο της ιταλικής ιστορίας του 20ου αιώνα, όχι βέβαια λιγότερο σημαντικό από του Giolitti ή του Mussolini.

Σε μια κλασική εφαρμογή της αντίληψης του Vico για την "ετερογένεση των σκοπών" ο τολιατισμός ξαναυπόσχεται στα λόγια να είναι επιτέλους ο δρόμος που ανακαλύπτεται για την κομμουνιστική επανάσταση στην Ιταλία και έχει με συνέπεια πραγματοποιήσει την πιο πλατιά κοινωνική ολοκλήρωση των εξαρτημένων μαζών στη σύγχρονη κοινωνία και στο καπιταλιστικό κράτος που η ιταλική ιστορία γνώρισε αυτόν τον αιώνα. Για να έχουμε όμως μια ίδια ετερογένεση των σκοπών είναι αναγκαία να συμπληρωθεί με την καλή πίστη εκατομμυρίων ανθρώπων, κάτω από αυτή την ιδεολογική μεταμπίεση που ο Marx στον καιρό του όρισε σαν ψευδή συνείδηση. Αυτό που οι μαρξιστές διανοητές του 1900, όπως ο Alfred Sohn-Rethel έθεσαν στο κέντρο της ερμηνείας τους για τα συλλογικά κοινωνικά γεγονότα.

Η δομή του τολιατικού κόμματος μαζών που είχε πρακτικά αποτελέσματα πολύ θετικά στην ιστορία της Ιταλίας, αναζήτησε απαραίτητως τον προσδιορισμό μιας ιδεολογίας, ακόμα και μιας ψευδούς συνείδησης, στηριγμένης στην παλιά θεωρία του Kautsky για τον κοινοβουλευτικό δρόμο προς το σοσιαλισμό. Γίνεται πάντα άσχημη συζήτηση για τη γερμανική Bad Godesberg του 1959. Σύμφωνα με αυτήν η σοσιαλδημοκρατία εγκατέλειψε τον μύθο της διεθνούς επίδρασης της εργατικής τάξης, κοινωνιολογικά προσδιορισμένης. Δεν προστίθεται ωστόσο ότι αυτή η εγκατάλειψη είναι απολύτως λογική αν γίνεται αποδεκτή η κοινοβουλευτική δημοκρατία. Εάν ο λαός είναι καθορισμένος στη βάση της θεωρίας του Bobbio, βασικά σαν εκλογικό σώμα προικισμένο με εγγυήσεις από το πεδίο του δικαίου είναι φανερό ότι η εργατική τάξη δεν είναι παρά ένα κομμάτι του λαού που δεν μπορεί να απαιτεί ειδικό καθεστώς και μεταχείριση στο όνομα κάποιας φιλοσοφίας της ιστορίας. Η θεωρία του Gramsci για την επανάσταση στη Δύση είναι όλη δομημένη στην προϋπόθεση της υπέρβασης της κατάρας της αναγκαίας ψευδούς συνείδησης και σ' αυτή στηρίζεται η ουσιαστική διαφορά με τη θεωρία του ιταλικού δρόμου για τον σοσιαλισμό.

Ο Gramsci τοποθετείται μεταξύ των θεωρητικών που υπερασπίζονται ότι η "ιδεολογική και ηθική μεταρρύθμιση" εξαρτάται από την αποδοχή των ευρύτερων μαζών, από τη σχετική διαφάνεια της συνείδησης των όσων πράττουν. Δεν γίνεται αντιληπτό ποια διαφορά θα υπήρχε μεταξύ του σύγχρονου κομμουνιστικού μαρξισμού και των παραδοσιακών θρησκειών για τη σωτηρία της ψυχής, αν και στις δυο υπήρχε διάσταση ανάμεσα σ' αυτά που πιστεύεται ότι κάνουν κι αυτά που πραγματικά κάνουν.

Ο Togliatti αντιλαμβάνεται ότι στην πραγματικότητα είναι αδύνατον να κάνει μια επανάσταση. Γι αυτό ονομάζει επανάσταση μια στρατηγική κοινοβουλευτικής ολοκλήρωσης και εκσυγχρονισμού των θεσμών. Το πρόβλημα λοιπόν είναι όχι βεβαίως στο ότι θάπρεπε να είχε κάνει κάτι άλλο (σ' αυτή τη βάση θα είναι πάντα δυνατόν να επιδεικνύονται γεωστρατηγικά στοιχεία που να "αποδεικνύουν" ότι δεν μπορούσε να κάνει τίποτα περισσότερο), αλλά στο ότι δημιούργησε μια οργανωμένη

ψευδή συνείδηση στις μάζες. Στις ανατολικές χώρες αυτή η ψευδής συνείδηση πήρε τη μορφή ενός ανεπαρκούς κρατικού καπιταλισμού που παιρνιόταν για εγκαθίδρυση του σοσιαλισμού.

Με την ευκαιρία, δε θα αρνηθούμε ποτέ επαρκώς το παραμύθι της υποτιθέμενης "αυθεντικότητας" του τολιατισμού όσον αφορά τον πραγματικό σοσιαλισμό.

Και στις δύο περιπτώσεις και με τρόπο απόλυτο και άκαμπτο, είμαστε μπροστά σε δύο ανάλογες αναγκαίες ψευδείς συνειδήσεις, οργανωμένες από ένα κόμμα στο οποίο το "οργανωτικό σχήμα" είναι σχεδόν ταυτόσημο. Γι αυτό γίνεται κάτι συγκεκριμένο αφήνοντας να πιστευτεί ότι γίνεται κάτι άλλο.

Αυτές οι διαδρομές, αυστηρά παράλληλες συνέπεσαν, και όποιος δεν έχει καταλάβει ότι ο Occhetto πρότεινε το τέλος του PCI (Ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος) συγχρόνως με την πτώση του τείχους του Βερολίνου, στη βάση κάποιας συστηματικής σιδερένιας λογικής, συνεχίζει να έχει ψευδαισθήσεις και προπάντων αναπαράγει αυτόν τον "ρητορικό μαξιμαλισμό" που ο Gramsci στον καιρό του καταδίκασε.

3. Η σπουδαιότητα της παθητικής επανάστασης στη μελέτη της εργατικής τάξης και των διανοουμένων στον Γράμσκι

Ο Gramsci είναι λοιπόν ένας διανοούμενος της υλικής διαφάνειας της συνείδησης και όχι ένας οργανωτής της αναγκαίας ψευδούς συνείδησης. Γι αυτό μας ενδιαφέρει, όχι βεβαίως γιατί είναι Ιταλός και άρα εύκολα εθνικοποιημένος. Στον καιρό του ο μη "ορθόδοξος" σοβιετικός φιλόσοφος Ιλιένκοφ εξοτιμίκευε την ουσιώδη διαφορά μεταξύ καπιταλισμού και κομμουνισμού γράφοντας: "Στην κομμουνιστική κοινωνία, όπως έδειξε ο Marx, θα γίνει αμέσως προφανές ένα γεγονός που στις συνθήκες της αστικής κοινωνίας αποκαλύπτεται μόνο μέσω της θεωρητικής ανάλυσης, διαλύοντας τις αναπόφευκτες ψευδαισθήσεις σ' αυτήν την κοινωνία. Πρόκειται για το γεγονός ότι όλες οι μορφές της κουλτούρας είναι αποκλειστικά μορφές δράσης του ίδιου του ανθρώπου. "Αν δεν αγωνιστεί εναντίον της ψευδούς συνείδησης, ανυπέρβλητο εμπόδιο οποιασδήποτε κομμουνιστικής πράξης κανένας διανοούμενος μαρξιστής ή απλά κομμουνιστής δεν είναι τέτοιος (δηλαδή δεν υπάρχει πράξη με παρούσα ψευδή συνείδηση, διαφορετικά θα αρκούσε να αναλύσουμε γιατί η πράξη να είναι παρούσα).

Πράξη είναι πρακτική χωρίς ψευδή συνείδηση ή τουλάχιστον είναι πρακτική με επίγνωση του αγώνα εναντίον αυτής της ψευδούς συνείδησης. Κανείς συγγραφέας δεν μπορεί να υποστηρίξει ότι είναι απαλλαγμένος από την ψευδή συνείδηση. Όποιος το υποστήριξε θα ήταν θεός ή παρανοϊκός. Ο ίδιος ο Gramsci, κατά την άποψή μας, αντιμετώπισε με μια καλή δόση ψευδούς συνείδησης το κρίσιμο πρόβλημα της σχέσης κόμματος της εργατικής τάξης και διανοουμένων, έτσι που κάθε "ανακάλυ-

ψη" του Gramsci δεν μπορεί να μην επισημαίνει την παρουσία αυτού του προβλήματος.

Είναι γνωστό ότι ο Gramsci ήταν ο κύριος εμπνευστής της επιθεώρησης του Τορίνο "Ordine Nuovo" (Νέα Τάξη). Είναι επίσης γνωστό ότι υπήρξε ιστορικά και θεωρητικά μια ακαθόριστη τάση ο "νεοταξισμός" (ordinovismo).

Ο "νεοταξισμός" επικεντρώθηκε στη γενική ικανότητα της παραγωγικής και κοινωνικής αυτοδαχείρισης από την εργατική τάξη του σύγχρονου μεγάλου εργοστασίου. Δεν είναι μια μορφή εργατισμού, γιατί ο εργατισμός δίνει έμφαση στη μονόπλευρη άποψη για την εργατική τάξη, ενώ ο νεοταξισμός είναι σαφώς μια μορφή παγκοσμιότητας, σύμφωνα με την οποία η εργατική τάξη ενδιαφέρει πάνω απ' όλα σαν ο κεντρικός πυρήνας, που επεκτείνεται σε μια ολόκληρη μελλοντική πολιτεία κι όχι μόνο σαν κοινωνιολογικό σύνολο μισθωτών. Ο Νεοταξισμός κατά τον Gramsci δεν είναι ούτε μια μορφή αναρχοσυνδικαλισμού, γιατί η σύνθεση της σύγκρουσης και της διαχείρισης, που τον δημιουργεί, συμβιβάζεται σαφώς με μια θεωρία του κράτους της εργατικής τάξης. Από οποιαδήποτε πλευρά να το δεις (και η κριτική βιβλιογραφία πάνω στο νεοταξισμό γεμίζει ολόκληρες βιβλιοθήκες), ο νεοταξισμός είναι μια θεωρία του πρωταγωνιστικού παραγωγικού ρόλου της εργατικής τάξης και άρα μιας δραστήριας επανάστασης που έχει σαν πρωταρχικό, αν όχι αποκλειστικό, υποκείμενο την εργατική τάξη.

Περισσότερο από δέκα χρόνια μετά τις σημειώσεις πάνω στον αμερικανισμό και το φορντισμό, η θεωρητική θέση του Gramsci μας φαίνεται να έχει ανατραπεί. Έχει μεσολαβήσει το "γεγονός" της φασιστικής αντεπανάστασης. Αλλά υπάρχει επίσης η πάντα μεγαλύτερη γοητεία που στον Gramsci φαίνεται να έχει η σημασία της παθητικής επανάστασης. Η εργατική τάξη του μεγάλου εργοστασίου δεν είναι πια δημιουργός της ιστορίας, αλλά γίνεται όλο και περισσότερο το αντικείμενο μιας επιβαλλόμενης προσαρμογής στον εκσυγχρονισμό, το υποκείμενο του οποίου είναι το μονοπωλιακό κεφάλαιο και ο κύριος Ford ιδιαίτερα. Βεβαίως η συμπεριφορά του Gramsci είναι πάντα "διαλεκτική". Θα ήταν όμως θεωρητικά ανεύθυνο να αρνηθούμε την αλλαγή της προοπτικής που παρεμβλήθηκε λίγο περισσότερο από μια δεκαετία πριν.

Ο Gramsci φυσικά προετοιμάζει μια σκέψη η οποία μπορεί αποτελεσματικά να μετριάσει στο θεωρητικό επίπεδο την γενίκευση των σύγχρονων κανόνων που επιβάλλει το μεγάλο μονοπωλιακό κεφάλαιο και να ενισχύσει την παγκόσμια δραστηριότητα και τη δημιουργική ικανότητα των εργατικών τάξεων. Αφορά το λενινιστικό κόμμα, το "σύγχρονο ηγεμόνα", το μεγάλο ενοποιητικό υποκείμενο του κομματιασμένου σύγχρονου κόσμου. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στον Gramsci ο "σύγχρονος ηγεμόνας" είναι το λενινιστικό κόμμα και ότι έχει έναν κεντρικό ρόλο. Είναι αλήθεια ότι ο Gramsci μιλάει για έναν ηγεμόνα που γίνεται η βάση ενός σύγχρονου

"λαικισμού" και μιας γενικής λαικοποίησης ολόκληρης της ζωής και όλων των θεσμικών σχέσεων. Όμως σ' αυτόν ο λαικισμός δεν σημαίνει με κανέναν τρόπο, όπως σήμερα, αποϊδεολογικοποίηση και προγράμματα αντί για ιδεολογία του κόμματος, αλλά μονιμοποίηση των θεωρητικών προϋποθέσεων για την ίδια την πράξη του "ηγεμόνα". Θα είναι λοιπόν λάθος και παραπλάνηση να αντιτάξουμε το υποτιθέμενο μοντέλο του προγραμματικού κόμματος του Palmiro Togliatti στο υποτιθέμενο μοντέλο του ιδεολογικού κόμματος του Λένιν σαν το πρώτο να είναι κάτι το λαικοποιημένο ενώ το δεύτερο όχι. Είναι ένα κόμμα, που όπως και αν ονομάζεται και όπως και αν αντιλαμβάνεται τον εαυτό του, θεωρεί ότι είναι ενοποιητής της κοινωνικής σκέψης και θέτει τις βάσεις για να νομιμοποιήσει την ηγεμονία όχι της εργατικής τάξης στην μικροαστική, αλλά ενός πολιτικού επαγγελματικού ιστού πάνω στην εργασία και την κουλτούρα, στους εργάτες και τους διανοούμενους.

Η μεταφορική σημασία του μοντέρνου ηγεμόνα δεν είναι αθώα. Τοποθετείται στην παράδοση που δίνει τα πρωτεία στην κακοήγη γοητεία του μέσου όρου μεταξύ κομμουνιστικής και αστικο-καπιταλιστικής επανάστασης. Ο Louis Althusser, ο οποίος στον καιρό του μπόρεσε να καταλάβει πολλά ενδιαφέροντα πράγματα που όμως τα είπε με μια γλώσσα συχνά ακατανόητη, επεξεργάζεται μια "προβληματική του υποκειμένου", που σκέπτεται την κομμουνιστική επανάσταση σαν να μπορούσε να πραγματοποιηθεί από ένα συλλογικό υποκείμενο της ιστορίας ως την ολοκλήρωσή της.

Θεωρούμε ότι στα χρόνια του 20 και 30, ένας μαρξιστής διανοούμενος είχε όλο το δικαίωμα ν' αντιλαμβάνεται με αυτόν τον τρόπο την κομμουνιστική επανάσταση, μπροστά στην προφανή αδυναμία της άναρχοσυνδικαλιστικής ιδεολογίας και στις μικροαστικές ψευδαισθήσεις του "τρίτου δρόμου" μεταξύ σοσιαλισμού και καπιταλισμού που αντιλαμβάνονταν κατά το πρότυπο του Mannheim οι διανοούμενοι, θεωρούμενοι σαν μια τάξη "αδιάφορη" κι αυτόνομη από τις άλλες κοινωνικές τάξεις. Αυτή η οπτική του Mannheim που ο Gramsci γνώριζε στην ιταλική παραλλαγή ήταν τόσο παραποιημένη και μυστικιστική που έμοιαζε δικαιολογημένο να μιλάς απέναντί της, για "οργανικούς διανοούμενους" σαν μια ειδική τάξη ή κάποιο ιστορικό μπλοκ.

Σήμερα υπο το φως της κατάρρευσης του ιστορικού κομμουνισμού του 20ου αιώνα, θεωρούμε ότι πρέπει να αρχίσουμε να λέμε επίμονα και καθαρά ότι το κομμουνιστικό κόμμα, για να έχει ακόμα κάποιο μέλλον (πράγμα στο οποίο πιστεύουμε) δεν μπορεί να συνεχίσει να σκέπτεται πεισματικά πάλι πάνω στις αρχές του μοντέρνου ηγεμόνα. Η μοναδική λειτουργικότητα που έχουν σήμερα οι ηγεμόνες είναι να εκθρονίζονται. Η μεταφορική σημασία του ηγεμόνα είναι μια καπιταλιστική ενοποίηση του κόσμου και συνακόλουθα μια αστική διεθνοποίηση. Συνεχίζοντας να σκέπτεται το κομμουνιστικό κόμμα με τους όρους του μοντέρνου ηγεμόνα αναπαράγει εκ

των πραγμάτων, πέρα από τα πολλά λόγια που αξίζουν χίλιες λίρες ο τόνος, την κυριαρχία του πολιτικού επαγγελματικού ιστού, ο οποίος απαραίτητως συντηρεί το σχήμα μορφή - κόμμα, με την αυτονομία της εκμεταλλευόμενης εργασίας και της φιλοσοφικής και επιστημονικής κουλτούρας. Για δεκαετίες θεωρούσαμε ότι αυτά ήταν αντιρρήσεις του τύπου "αναρχικός" ή "λουξεμπουργκικός". Κάτω από το φως των αμετάκλητων εξελίξεων του Αυγούστου 91, δεν πιστεύουμε πια τα ίδια. Μας χρειάζεται σήμερα ένα κομμουνιστικό σχήμα κόμματος ριζικά καινούργιο, κι αυτό δεν μπορεί πια να είναι ένας μοντέρνος ηγεμόνας.

Συμπέρασμα

Ο προσεκτικός αναγνώστης μπορεί να σκεφτεί ίσως ότι η ανάγνωση του Gramsci που προτείνουμε είναι "ανακόλουθη" και ανίερη. Εμείς δεν το πιστεύουμε. Υποστηρίζουμε αντιθέτως ότι είμαστε υπερβολικά προσεκτικοί και μετριοπαθείς, για να απομακρυνθούμε από την ατελείωτη δευτερεύουσα γκραμισιανή βιβλιογραφία, την οποία ο οποιοσδήποτε κριτικός μαρξιστής διανοούμενος στα χρόνια του 80 έχει στη βιβλιοθήκη του. Για να μιλήσουμε ειλικρινά ή εξαιρετικά μεγάλη πλειοψηφία αυτής της δευτερεύουσας κριτικής βιβλιογραφίας έχει πια μετά την κατάρρευση του ιστορικού κομμουνισμού μια αξία μορφωτική, επιπέδου ντοκουμέντου και αντίκας. Για να το πούμε πιο χροντρά πρακτικά δε χρειάζεται πια σε τίποτα.

Θησαυροί φιλολογικής ακρίβειας και σοφιστικής πανουργίας του κόμματος χρησιμοποιήθηκαν για να νομιμοποιήσουν την ύπαρξη ενός Gramsci τολιατικού, ενός Gramsci σταλινικού, ενός Gramsci με τη μεριά των εργατών, ενός Gramsci τροτσκιστή, ενός Gramsci δημοκρατικού φιλελεύθερου, ενός Gramsci καθολικοκομμουνιστή. Επεισόδια κάποιας λυπηρής μεσαιωνικής χρήσης του Gramsci σαν να μπορούσαν οι απόψεις κάποιου πεθαμένου πριν 50 χρόνια, αν και βαθιές και έξυπνες, να νομιμοποιήσουν κομμουνιστικές πολιτικές του σήμερα.

Η επικαιρότητα της θεωρίας του Gramsci, με τη διαύγεια πνεύματος που τον χαρακτηρίζει για την απόσχιση και η μαρξιστική του σκέψη, είναι για μας σαν υπέρβαση της αναγκαίας ψευδούς συνείδησης στην ιδεολογική συγκρότηση των υποταγμένων. Όσον αφορά στις επιδράσεις του στη σχέση μεταξύ κοινού αισθήματος και 'υψηλής' φιλοσοφίας είναι χίλιες φορές περισσότερο "πολιτικές", από τις πολιτικολογικές ασκήσεις στις οποίες υποτάχθηκε.

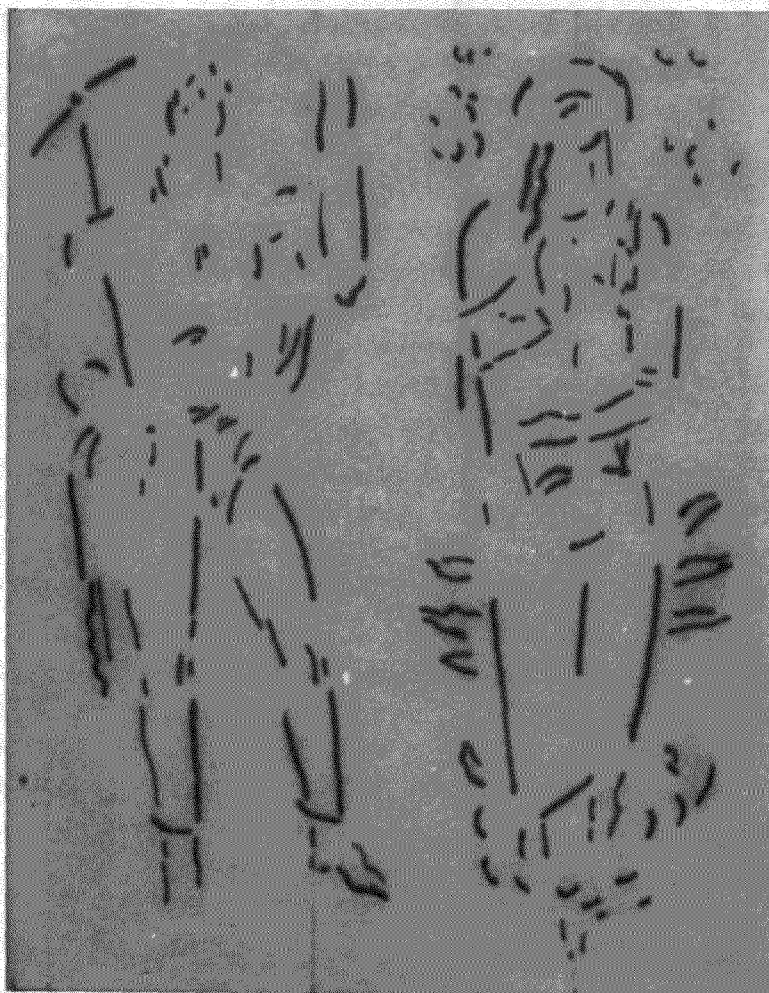
Γι αυτόν η κομμουνιστική επανίδρυση σημαίνει, ακριβώς όπως και για το Λένιν, έναν καινούργιο σταθμό της μαρξιστικής θεωρίας και θέλει να πραγματοποιήσει την θεωρητική αυτή μεταρρύθμιση του μαρξισμού επιλέγοντας σαν ιδεολογικό πολεμικό συνομιλητή τον Amadeo Bordiga, αξεπέραστο δάσκαλο του νατουραλισμού, του ντετερμινισμού και της μαρξιστικής οικονομίας.

Δεν μπορούσε να ξέρει αυτό που εμείς πλέον γνωρίζουμε, ότι ο επαγγελματικός

πολιτικός ιστός του κομμουνισμού, του οποίου ο τραγικός Γκορμπατσώφ είναι ο τελευταίος καταστροφικός παράγοντας, γκρεμίζει τα πάντα, καταπατεί τα πάντα,, καταστρέφει τα πάντα, όπως ο πόλεμος.

Ο κομμουνισμός είναι κάτι πολύ σπουδαίο για να γίνεται από τους στρατηγούς, είναι κάτι πολύ σύνθετο για να γίνεται από τους "κομμουνιστές".

Απόδοση στα ελληνικά: Άννα Κόκκαλη

Κωνσταντίνος Παρθένης, λειτομέρεια απ' το σχέδιο, "Μελέτη αλληγορικής σύνθεσης",
πένα - σινική μελάνι σε ρυόχαρτο, 0,34 X 0,40 Ε.Π.Μ.Σ